

Muistio

SVV: Tutkiva opintokerho

Aika: 26.2.2014 Klo 16-18.

Paikka: Tampereen kesäyliopisto.

Läsnä: Mikko Lahtinen, Ritva Ojalehto, Anja Heikkinen, Sini Teräsahde, Jenni Pätäri

Kirjuri: Jenni Pätäri

Teema: Snellman ja kansallisen sivistyksen kysymykset tänään.

Ennakkoinaisto: Saatavilla opintokerhon verkkoportaalista. Lahtinen: *Radikaali Snellman* sekä *Modernisaation puolesta ja sitä vastaan* (Kasvatus ja aika 3(2)2008).

Tällä opintokerhokerralla Mikko Lahtinen piti erinomaisen ja inspiroivan puheenvuoron teemasta Snellman ja kansallisen sivistyksen kysymykset tänään.

1 Aloitus

Rehtori Ritva Ojalehto toivotti SVV-opintokerhon tervetulleeksi Tampereen kesäyliopistoon ja kertoi yleisesti kesäyliopistojen sekä Tampereen kesäyliopiston toiminnasta. Tampereen kesäyliopisto järjestää avointa yliopisto-opetusta, ammatillista täydennyskoulutusta sekä kieli- ja abikursseja ympäri vuoden. Kuten muualla aikuiskoulutuksen kentällä, myös kesäyliopiston toiminnassa on nykyisin voimakkaasti läsnä alueellisen kehittämisen näkökulma.

2 Alustaja Mikko Lahtinen esittäytyy

- Monipuolinen ja pitkän uran tehnyt Snellman-tutkija. Ks. esim. Snellman-juhluvuoden (2006) teos Snellmanin Suomi (Vastapaino).
- Tutkimukselliset kiinnostuksen kohteet:
 - Ytimessä Snellman. Väitöstutkimukset Snellmanista ja Machiavellista, liseniaatintutkimus Gramscista.
 - Suomalaisen kansakunnan rakentamisen problematiikka ja laaja tulkinta kansallisesta sivistyksestä – sekä kansallisfilosofista. Historiallistamisen korostaminen vs. yleistävät jälkikäteistarinat ja tyypilliset olemuksellistamiset – näiden ylittäminen!
 - Jäntevä ja kriittinen Snellman. Snellman monipuolisena intellektuellina, jonka toiminnassa kansallinen rakennustyö, kritiikki, filosofia, politiikka ja toiminta kiertyivät toisiinsa.
 - Snellman peräänkuulutti intellektuellilta yhteyttä empiirisiin tieteisiin sekä kriittisiä kannanottoja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Toteutti tätä itse mm. sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleissa perustamissaan lehdissä Saimassa ja Litteraturbladissa. Tähän kiteytyy myös Lahtisen ”missio”: yhteiskuntaan ja ihmisiin kurrottautuva tutkimus ja tiede. Esim. filosofia muunakin kuin filosofian tutkimuksena ja esim. ”neliömillimetritutkimuksen” kritiikki. Yliopistolla kasvatetaan intellektuelleja, joiden tulisi pyrkiä aktiiviseen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. Tähän kiinnitettiin huomiota mm. perustettaessa Niin&Näin -lehteä, jonka perustamisessa Lahtinen oli mukana.

3 Lähtökohtia teeman tarkasteluun

Snellman ja kansakunnan rakentaminen: revolutioita ja restauraatiota

- Snellman ei ollut joko-tai vaan ennemminkin sekä-että.
 - Snellman ei ollut vain hegeliläinen vaan myös ranskalaisen valistusfilosofian perillinen.
 - Kansakunnan rakentaminen revolutioina ja restauraationa (gramscilaisittain tulkittuna).
- Kansakunnan rakentamisen moninaiset subjektit – ytimessä vanhan ja uuden eliitin välinen problematiikka (uuden eliitin problematiikka toistaiseksi vähän tutkittu aihepiiri Suomessa).
 - Vanhan ruotsinkielisen aateliseliitin korvautuminen suomenkielisellä eliitillä, kun uusi tilallisväestö alkaa nousta ja talonpoikaissäädyn kärki alkaa erottautua. Ensin mainittu kuitenkin yhä myös uuden suomalaisen eliitin perustanlaskijana. Uusi eliitti kommunikoi vanhan kanssa haastaen sitä. Eliittivetoinen kansallisuusliike kulkee oppikoulut edellä (vrt. kansakoulujen historia).
 - Tilattoman väestön viha alkaa kohdistua uuteen eliittiin. Vuoden 1918 sodassa suomalaiset keskeisellä tavalla keskenään vastakkain.
 - Snellmanilainen ajattelu uuteen nousuun: passiivisena vallankumouksena, *restauraationa*. Vanhan eliitin puolustautuminen huolestumalla rahvaasta.
 - Ks. ja vrt. esim. Arvid Järnefeltin Isänmaa; F. E. Sillanpään Hurskas kurjuus.
- Anja Heikkisen kommentti: edellä avattua (kansakunnan rakentamisen hegemonisen tarinan uudelleentulkintaa) voi hyvin verrata kanoniseen aikuiskasvatuksen ja vapaan sivistystyön tulkintaan ja sen uudelleentulkintoihin. Hegemoninen tarina on ollut työväensivistysliikkeen tarina (kansa/”rahvas” ottaa sivistyksen ohjat omiin käsiinsä). Työväenliikekään ei kuitenkaan ollut vain reaktiivinen liike kuten se usein kuvataan (progressiivisena ajattelijana esim. Yrjö Koskinen) eikä samanaikaisesti toimineiden muiden yhteiskunnallisten liikkeiden vaikutusta tule jättää huomiotta. Maakunnalliseen mobilisaatioon ja nousuun suhteessa valtiovaltaan osallistuivat myös esim. osuustoimintaliike, nuorisoseuraliike jne., ja eri toimijoiden väliset suhteet muodostavat jännitteisen verkoston. Heikkinen käsittelee aihepiiriä tekeillä olevan SAKKE-sarjan osassa Aikuiskasvatuksen paradigmanmuutokset artikkelissaan Oma maa ja kansa.

Kulttuurintutkimuksellisia ja konstruktionistisia juonteita

- Snellman kritisoi suomalaisuusajattelua, joka typistyy ideologiseksi, olemuksellistaviksi ja poissulkeviksi tulkinnoiksi ”aidosta suomalaisuudesta” (joka ollaan löytävinään jostakin ”perämetsistä”). Ts. hän ei ollut aitosuomalainen eikä myynyt itseään suomalaisuusliikkeelle vaan toimi tinkimättömänä intellektuellina tässäkin suhteessa.
- Snellmanin mukaan suomalaisuus voi pikemminkin syntyä vain vieraista aineksista, jotka kotoutetaan. Kansainvälisyys on kansallisen lähtökohta ja kehityksen elinehto.
 - Esim. kansalliset symbolit (leijona, kahvi jne.) ovat kaukaa tuotuja. Myös kristinusko tuotiin muualta. Kun jokin juurtuu osaksi kulttuuria, siihen ei enää suhtauduta

tuontitavarana. Tässä mielessä myöskään monikulttuurisuudessa ei ollut mitään ihmeellistä. Suomi on aina ollut monikulttuurinen.

- Snellmania ts. kiinnosti, miten jokin aate tai oppi on konstruoitu ja hänen ajattelustaan on löydettävissä kulttuurimaterialistisia piirteitä. Kulttuuri on aina käytäntöjä ja valtasuhteiden verkostoja, ja kulttuuriset merkitykset ideologisten apparaattien tuotosta. Snellmania voikin pitää kulttuurintutkimuksen edelläkävijänä tai leikkimielisesti Suomen ensimmäisenä gramscilaisena.
- Anja Heikkisen kommentti: edellä käsiteltyä voi jälleen linkittää vapaan sivistystyön hegemonisiin tulkintoihin, joissa snellmanilaisuus ja kansansivistys rinnastetaan yksioikoisesti grundtvigilaisuuteen. Tämä rinnastus – omanlaisensa tulkinta aitosuomalaisuudesta – otetaan sitten annettuna, vaikka periaatteelliset lähtökohdat ovat eriäviä. Snellmania hyödynnetään moneen lähtöön.
- Huomio: kiinnostuksen kohteena ”arkipäivän ajattelu”, ”common sense”. Yhtä herkullista olisi kuitenkin kysyä, mikä on erilaisten eliittien common sense? Miksi sitä ei ole tutkittu?

Kriittinen Snellman

- Snellmanilaisittain sivistys on erityisesti ajattelun kriittisyyden leviämistä (tähän kiteytyy myös filosofian merkitys ihmisten elämässä).
 - Sivistys kuului kaikille, myös ”vähemmän kulttuurisina” pidetyille ryhmille.
- Snellmanin näkemys sivistyksestä ulottui siis laajemmalle kuin humanistinen sivistyskäsitelmä tai ajatus liikemiessivistyksestä. Liittyy em. ajatukseen kulttuurimaterialismista ja kulttuurin laajasta tulkinnasta. Kaikki ympäröivä on kulttuurista ja sidoksissa yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin.
- Luku- ja laskutaito ja erilaiset muut opinnot antavat välineitä harjoittaa kritiikkiä. Niiden tehtävä on ohjata kritiikkiä siten, ettei se ole hajottavaa. Vrt. kansalaisyhteiskunnan perustaminen: mm. työväestön korkeakoulutus ja rakentavan kritiikin opettaminen, jotta vuoden 1918 tapahtumat eivät toistuisi.
 - Journalismin merkitys kiinnittyy kritiikkiin: toimittajat journalistisia intellektuelleja. Sanomalehti yhtäältä liikeyrityksenä mutta toisaalta myös foorumina, jossa porvaristo keskustelee ja sanoo julki pyrkimyksiään esim. suhteessa vanhaan valtaan. Vrt. kansalaisyhteiskunta pienoiskoossa: tekijän ja lukijan liitto.

4 Lisää teemaan liittyviä keskustelujuonteita

- Uusliberalistisen yhteiskuntakehityksen kritiikki: Snellman ei tyrmää kapitalistista järjestelmää, mutta snellmanilaisittain ajateltuna, mitä enemmän on businesta, sitä enemmän on/pitäisi olla sivistystä (vrt. ”affäärifennomaanit”).

- Tieteen erikoistumisen ja tieteenalojen kapea-alaistumisen kritiikki. Nykytutkijoilta puuttuu valitettavan usein sosiologista ja historiallista ymmärrystä, jolloin tarkasteltavaan ilmiöön liittyvät erilaiset kehityskulut jäävät ristivalottamatta ja ilmiöön liittyvät peruskehityskulut voivat jäädä hahmottamatta. Vrt. esim. Suomen kulttuurihistorioita: Vielä 1960-70-luvun teokset sisältävät pitkiä katsauksellisia artikkeleita, uudemmat lähinnä fakkitekstejä. Toisaalta, mitä nykytiedepolitiikka enää mahdollistaa, millaisen intellektuellin?